

A BEREKSOMI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG ÉLETE A SZÁZADFORDULÓTÓL 1944-IG A PRESBITERI JEGYZŐKÖNYVEK TÜKRÉBEN¹

Beregsom Beregszásztól 22 km-re, a Csap–Nagydobrony–Beregszász országút mentén fekszik. Árpád-kori település. Nevében a „Bereg” előtagot valószínűleg azért használták, mert az első világháború végéig Magyarországhoz tartozó Bereg vármegyében fektet.²

Fényes Elek 1851-es leírása szerint³ Somot 10 római katolikus, 16 görög katolikus és 512 református lakta. A falu lakossága 1851–1910 között mintegy megkétszereződött.

Beregsom református népessége a reformációt követő évtizedekben a mezőkaszonyi egyház fiókegyházaként tevékenykedett. Az első, reformált hitű, név szerint ismert prédikátora 1576-ban „Bernardus Presbyter” volt, aki később „Békányi Bernát”-ként is ismeretes volt.⁴ A 16. század utolsó évtizedeiben a mezőkaszonyi anyagyülekezet lelkipásztorai látták el a somi egyházban is a szolgálatot. 1605-ben a somi gyülekezet prédikátora Paltrohai/y János lett. 1607-ben Elikinus Mihály, majd Szeghalmi Tamás, 1610-ben Cégény Tamás volt a gyülekezet papja. Ekkor Rápolti András volt a somi egyház lelkésze, aki mellett Kende Sámuel tanító vezette a helyi iskolát.⁵ Az egyház anyakönyvei 1773-tól maradtak fenn.⁶

A gyülekezet 1830-ban kezdett templomot építeni, amely 1833-ra, tornya pedig 1837-re készült el. A templom építését Lónyay Péter özvegye, bernátfalusi Bernáth Anna támogatta, akit 1848. január 7-én temettek el a településen. Ezenkívül Lónyai József özvegyét, Bernáth Zsigmondot és Bay Károlyt is az egyház jótevőiként emlegetik még napjainkban is.⁷

A 19. században újabb kisebb építkezések voltak a templomban és környezetében. A templom épülete egyszerű kerítéssel körbevett kertben áll. A hajó elé épített torony háromszintes. Elülső sarkain támpillérekkel van megerősítve, mindhárom szinten

---

¹ A 2017. évi Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei helytörténeti pályázaton 1. helyezést nyert dolgozat szerkesztett változata.

² Botlik József–Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. Ungvár–Budapest, 1993. 62.

³ Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.

⁴ Szántó János: A Kárpátaljai Református Egyház Gyülekezetei. Beregszász, 2006. 18.

⁵ Tenke Sándor: Magyar Református Egyházak Javainak tára. Budapest, 2000. (a továbbiakban Tenke, 2000.) 94.

⁶ Zágonyi Á. Károly: Beregi Egyházmegye Emlékkönyve. Közreadja: Csatóry György. Szerk. Kujbusné Mecsei Éva, Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 2005. 211.

⁷ Lehoczky Tivadar: Beregvármegye monographiája. III. köt. 2. rész. Ungvár, 1881. 699.

A somi református templom
(A szerző felvétele)

négy oldalról keretelt-zsalugáteres ablakok díszítik, amelyeket a sarkoknál függőlegesen végigfutó, szürke alapokon nyugvó fehér vakolatdísz tesz látványosabbá. A toronyóra hely fölött a szögletes, kúpos formájú sisak ívelten indul a templomfalról, közepét párkány töri meg ablaknyílásokkal. A templom hegyében található tüskés gombon egy szét-tárt szárnyú kakas látható. A sík famennyezetű hajó két végében faoszlopok tartotta karzat épült, amelyet az oszlopfőkön és a mellvéd alján fűrészelt fadíszítés szegélyez. A mellvédet piaszterek⁸ tagolják, közeikben csúcsíves díszítés található. Az orgona neoklasszicista, aranyozott díszítésű. A Mózes-szék egyszerű felmagasodó háttámlája timpanonnal zárt. A fából készült szószék ugyancsak csúcsíves díszítésű, a szószék-korona sokszögű párkányon nyugvó, bordás

félgömb, teteje kicsúcsosodik. Az úrasztala csúcsíves fakerítéssel van körülveve. A padok elején szintén csúcsíves díszítés található, terrakottás mennyezet fából készült. Az ablakokat és asztalokat eredeti beregi szőttesek és csipkék borítják.⁹

1900-tól egészen 1934-ig Mizsák Péter végezte a lelkészi teendőket a Somi Református Egyházközségben.¹⁰ Őt nemcsak szolgálatkész lelkésznek, hanem kiváló embernek is tartották. Ahogy tudott, úgy segített a település lakosain. Példamutató volt alázatával és szeretetével.¹¹ Mind ő, mind a felesége nagyon sokat tettek Som és a Somi Református Egyházközség jövőjéért, sok értékes adománnyal gazdagították az egyház úrasztali felszerelési tárgyait.¹²

Az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Bereg megye elmaradottsága igencsak szembeütő volt.¹³ A lakosok jobbára a mezőgazdaságból éltek. A somi községi képviselő-testület – a többi település elöljáróságához hasonlóan – 1902. szeptember 21-én rendkívüli közgyűlést tartott Kossuth Lajos emlékének megörökítésére. Döntöttek arról, hogy a helybéli református templomban ünnepi istentiszteletet tartanak, amelynek

⁸ piaszter: itt fémlemez

⁹ Uo. 95.

¹⁰ Kárpátaljai Református Levéltár (a továbbiakban KRL), A Beregsomi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve, 1–3. köt., 1889–1940. (a továbbiakban Jkv.), 1900. január 25-i bejegyzés

¹¹ Tenke, 2000. 98.

¹² Uo. 98.

¹³ Sütő Kálmán: Óda mely történelem (kézirat). Beregsom, 1990.

költségeire 20 koronát különítettek el.¹⁴ Az ünnepi istentiszteletre 1902. szeptember 28-án került sor, amelyen jelen volt a falu apraja-nagyja, az istentisztelet után pedig népünnepélyt rendeztek a református templomkertben.¹⁵

A reformátusok iratai közül a fennmaradt, 1889–1911 között íródott presbiteri jegyzőkönyv nemcsak a gyülekezet, hanem a falu életének legfontosabb eseményeit is rögzítette. Ebbe jegyezték be a támogatókat is. A Somi Református Egyházközség segítség nélkül nehezen tudott volna boldogulni, még kevésbé népünnepélyt rendezni, de a település lakói mindig bízhattak a Lónyay családban, amely már több alkalommal segítette ki mind a települést, mind az egyházat.¹⁶ A falu lakosainak története akkor fonódott össze a családdal, amikor 1633-ban, királyi adomány folytán Lónyay Zsigmond lett a település új tulajdonosa.¹⁷ A Lónyay családnak volt a legnagyobb befolyása a falu életére, különösen nagy hatása volt id. Lónyay Albertnek, aki még igen fiatal korában költözött a településre, és a település lakóival kölcsönösen tisztelték egymást. Ez nem volt nehéz, mert id. Lónyay Albert igen segítőkész és nagy tudású volt, aki a faluban eltöltött évek alatt folyton azon fáradozott, hogy segítsen az embereken.¹⁸ Éppen ezért nagy megrázkódtatást jelentett a községnek, amikor Mizsák Péter lelkész az 1904. március 13-i református gyűlésen a jelenlévő egyháztaggokkal fájdalmasan tudatta, hogy méltóságos id. Lónyay Albert 1904. március 3-án Budapesten elhunyt.¹⁹ Prédikációjában meleg szavakkal emlékszik meg a megboldogultnak a községben eltöltött életéről, aki érdeklődést tanúsított az egyház ügyei iránt is. Az érdeklődésének alapjai a nép iránti jóakaratóban s szeretetében mutatkoztak meg. Szeretetét a falu lakossága a megboldogult halála után is érezhette, mivel id. Lónyay Albert halála előtt a község lakosaihoz intézett búcsúját írásba foglalta. „Som község összes lakosainak! Kedves gyermekeim, úgy hiszem, megillet benneteket ezen megszólítás, s ehhez jólesik nekem eztet kihasználni, mert a somiakhozi benső érzelmem mindig apai volt, még a kornál és az együtt átélt időnél fogva is.”²⁰ Levelében visszaidézi, hogy több mint 54 évvel ez előtt költözött a településre és mindvégig a szíven viselte a község érdekeit, és az egyház iránti kötelezettségeket. Mindig örömet okozott neki, ha tettel vagy tanáccsal segíthetett: „Többet egy félszázadnál töltöttem veletek, szerettem a Somba érkeztemkor talált tisztas öregeket, meleg érzéssel voltam a községnek apraja nagyja iránt. Ezekből többé mit sem látok, ezért ezen levelemben aztat kívánom: Legyen és maradjon az egész községnek lakossága istenfélő, boldog elégedett, kérem reátok az Úr Istennek áldását

---

¹⁴ KRL, Jkv. 1906. április 22-i bejegyzés

¹⁵ Uo. 1906. április 22.

¹⁶ Botlik József–Dupka György: Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján, Ungvár – Budapest, 1993. 63.

¹⁷ Lehoczky Tivadar: Bereg vármegye. Szerk. S. Benedek András, Vári Fábíán László. Budapest–Beregszász, 1996. 656.

¹⁸ KRL, Jkv. 1904. március 13.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo. 1904. március 13.

és tartsatok meg engemet jó emlékekben.”²¹ A búcsúlevél felolvasása után a presbitérium nekilátott a részvénytnyilvánítási kivonat elkészítéséhez, amelyet elküldtek a gyászoló családnak.

1906. május 20-án a bécsi béke 300. évfordulójáról emlékeztek meg.²² Az ünnepi istentisztelet alkalmából Mizsák Péter tiszteletes hangsúlyozta a gyülekezet előtt, hogy kötelességük megemlékezni arról a szerencsés küzdelemről, amely 1604. október 14-én éjjel, az álmosdi csatával megkezdődve, s 1606. június 23-án a bécsi békekötéssel véget érve alapja, lett az alkotmányos és vallásos szabadság további fejlődésének, s kötelességük megemlékezni arról a férfiről, akit válságos időkben vezérül adott a gondviselés, mikor is a magyar nép politikai és lelkiismereti szabadsága forgott kockán. Ez a férfi Bocskai István volt, Magyarország és Erdély választott fejedelme, akit kortársai méltán neveztek a „magyarok Mózes”-ének, aki a király iránti hűség és a hazaszeretet egyforma érzelmével fogott fegyvert a fenyegetett alkotmány és a vallásszabadság védelmére, s kinek saját feladata megoldásán kívül az a szerep jutott, hogy az utána következő szabadságharcok mintája, s kezdő útmutatója legyen.²³ A tiszteletes arra biztatótt, hogy ne csüggedjen el a gyülekezet a szegénység ellenére sem, s továbbra is bízjon Isten segítségével. Arra ösztönzött, hogy vegyenek példát Bocskairól, aki a pogány félhold és a római szent birodalmi korona határán megállva, a legnehezebb helyzetben is ember, protestáns és független magyar maradt: a szorongatásban el nem csüggedt, a győzelemben el nem bizakodott, az előbbiben erősnek, az utóbbiban magyarnak és államférfinak bizonyult. A tiszteletes kijelentette, hogy a nehéz helyzetben az összefogás segíthet a legjobban, nem pedig az, ha önzően csak a magunk érdekeivel törődünk, a mások érdekein pedig átgázolunk.²⁴ Az istentisztelet végén újra felhívta a gyülekezet figyelmét arra, hogy Bocskai is istenfélő ember volt és ennek is köszönhette azt, hogy elérte célját. Nem csak nagy katona és a legbölcsebb politikus, hanem a legnagyobb magyarok egyike, az első magyar szabadsághős, aki diplomáciai rangra emelte a honi nyelvet, aki írásaiban még az idegen szó használatát is kerülte. Bocskai mindig is a magyar–magyar összetartásra intett, s ezt tanácsolta Mizsák Péter is a gyülekezetének. Az istentisztelet végén a tiszteletes kimondta a szerencsi országgyűlésről kiadott első magyar vezényszót: „Ha Isten velünk, ki ellenünk!” Az orgona zúgása mellett pedig felhangzott: „Erős várunk nekünk az Isten!”²⁵

A Somi Református Egyházközség nemcsak a nemzeti hősök, hanem a református egyház megalapítója előtt is fejet hajtott. 1909. október 31-én a beregsomi egyházközség presbitériuma hálás kegyelettel emlékezett meg Kálvin Jánosról, a nagy reformátorról és egyházalapítóról, születésének négyszázadik évében.²⁶ Mizsák Péter lelkész az

---

²¹ Uo.

²² Uo. 1906. június 10.

²³ Uo. 1906. június 10.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

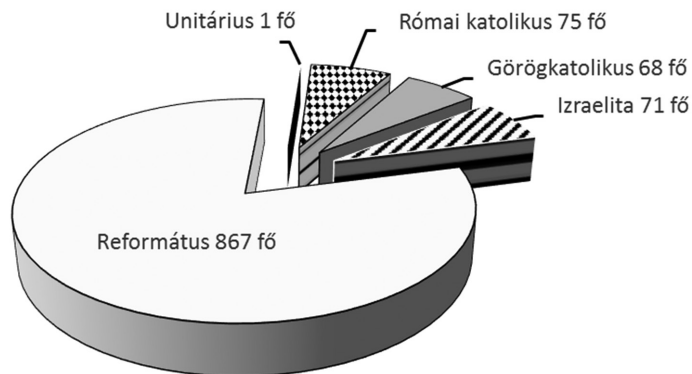
²⁶ Uo. 1909. december 26.

istentiszteleten hálát adott azért, hogy a Kálvin János által hirdetett evangéliumi világgosság s igazság, s az általa megalkotott egyházi szervezet ereje megtartotta az egyházat, és a történelem bizonyoságot tett arról, hogy a magyar református egyház az emberiség közös kincseiért: a hitért, a szabadságért és a felvilágosodásért vívott harcaival, az örök igazság törvényei szerint is érdemes a világ elismerésére, a maradandó életre, s érdemes a hallhatatlanságra: „Az elmúlt, s jövő századok küszöbén, a múltakba kegyelettel a jövőbe teljes reménységgel és megnyugvással tekintve dicsőítjük egyházalapítónk áldott emlékezetét, feliratilag a legmélyebb hódolattal járulunk a magyar szent koronához, s ezzel megkoronázott apostoli magyar királyunkhoz, I. Ferencz József őfelségéhez, kinek uralkodása alatt egyházunk az alkotmányos önkormányzat áldásaival felruházva halad a megerősödés útján, s végzi hivatásszerű nemes munkáit.”²⁷ Az istentisztelet végén a tiszteletes felhívta a gyülekezet figyelmét arra, hogy milyen nagy jelentősége van annak, hogy Kálvin János megalapította a református egyházat, és áldotta az Istent, hogy ilyen bölcs s igazhitű vezetővel áldotta meg a magyarságot, mint I. Ferenc József.²⁸

Az egyház 1906-tól az évtized végéig felújította a lelkésztanítói lakást, átfestette a templombelsőt, csúrt készítettet stb.²⁹ A felújítások kivitelezéséhez pénzre volt szükség, amit az egyház a birtokos családok támogatásával és a hívek közötti gyűjtéssel tudott előteremteni.

A település lakossága 1910 decemberében 1082 fő volt.³⁰ A lakosság legnagyobb része, 867 fő református volt, de élt még itt 75 római katolikus, 71 izraelita, 68 görög katolikus, és 1 unitárius személy is.³¹

1. sz. ábra
Beregsom lakosságának vallási megoszlása 1910-ben

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo. 1908. augusztus 11.

³⁰ A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, I. rész. Budapest, 1912.

³¹ Uo.

Somban a lakosok többségét híveinek tudó református egyház irányította a közösség mindennapi életét, gondolkodását. Joga volt az egyházadó mellett a különböző gyűjtésekre, sőt a bírságolás kezdeményezésére is. A falut érintő sok ügyről is a lelkész és a presbitérium döntött.

Az 1914. július 28-án kitört első világháború a Somi Református Egyházközséget is több szempontból sújtotta. 1916. március 9-én Baksa János, az egyház gondnoka tudomására hozta a presbitériumnak, hogy semmi kilátás nincs arra, hogy az egyház földjét bevegyék azok az emberek, akik azt felvállalták, mivel részben hadba vonultak, részben jószáguk sincs hozzá.³² Ezért intézkedésre hívta fel a presbitériumot, mert a föld már a múlt évben is paragon volt, és nem jövedelmezett. A presbitérium ezután megbízta a gondnokot, hogy árverésen egy évre adja bérbe az egyház földjét.³³

Az 1916. november 29-i presbitériumi gyűlésen Mizsák Péter lelkész tudatta a presbitériummal, hogy I. Ferenc József király november 21-én, 86 éves korában csendesen elhalálozott. Ezután a tiszteletes méltatta a nagy uralkodó érdemeit, amelyet hosszú időre terjedő uralkodása alatt úgy a haza, a nemzet, mint az egyház haladásában, szellemi és anyagi jólétének előmozdításában „letörölhetetlen betűkkel írta bele a történelem lapjaiba”. Indítványozta, hogy a presbitérium is örökítse meg a nagy király emlékét jegyzőkönyvének lapjain. Megköszönte a gondviselésnek, hogy ilyen „hosszú élettel áldotta meg az ő szolgáját, megajándékozta kötelességtudással, bölcs és szerető szívvel, erős lélekkel, mely úgy béke, mint háború napjaiban biztosan tartotta azt a kormány-pálcát, mellyel a nemzetet, s az egyházat a boldogabb jövő felé tántoríthatatlanul kormányozta.”³⁴

A háborús viszonyok és a nincstelenség ellenére 1917 szeptemberében a somi presbitérium és a lelkész elhatározta, hogy ki kell festetni a lelkészlakást, amelyet még a világháború előtt terveztek, de a kivitelezését elhalasztották. A falak a legutóbbi renoválás óta roskadoztak, a festék lepattogott, a háború vége pedig még bizonytalan volt, az árak folyton emelkedtek, így a presbitérium elhatározta, hogy nem halogatja tovább a lelkészlakás kifestését. A festést egy nagybégányi festő végezte, aki kívül-belül rendbe tette a lelkészlakást s a rajta lévő kőműves munkákat is elvégezte 370 korona fejében. Az egyház meszet, portlandet (cement) és homokot adott a munkához, továbbá ételt és szállást biztosított a festőnek.³⁵

Számos egyházközség mellett a Somi Református Egyházközség is megemlékezett a reformáció 400 éves évfordulójáról az 1917. október 31-én tartott presbitériumi gyűlésén.³⁶ Mizsák Péter lelkész üdvözölte a presbitériumot és a gyülekezetet. Beszédében rámutatott a reformáció 400 éves emlékünnepe nagy jelentőségére. Hálát adott a gondviselő Istennek, amiért a református egyházat négy évszázadon keresztül vészben és

³² Adatközlő Kődöböcz József somi lakos, szül. 1928.

³³ KRL, Jkv. 1916. március 9.

³⁴ Uo. 1916. november 29.

³⁵ Uo. 1917. szeptember 7.

³⁶ Uo. 1917. október 31.

viharban megtartotta. Felhívta a gyülekezet figyelmét, hogy „az Úr választotta ki őket arra, hogy e nagy határátkó mellett megilletődött lélekkel s Istennek szentelt ünnepi érzelmekkel elhaladjanak.”³⁷ A konvent is küldött minden gyülekezethez „Emlékirat”-ot, amelyet megörökítés végett a presbitérium a jegyzőkönyvhöz csatolt. Ezután a lelkész biztatta a gyülekezetet, hogy ne veszítsék el az Istenben való hitüket még ilyen nehéz időkben sem, s bízzanak abban, hogy Isten hamarosan véget vet a háborúnak.³⁸

Nem is kellett sokat várni. Az Osztrák–Magyar Monarchia az 1918-asban fegyverletétel után összeomlott. Az első világháborúban 34-en veszítették életüket Som lakosai közül. A háború áldozatainak tiszteletére a község 1927-ben emlékművet állított fel a templom kertjében, amelyen fel vannak tüntetve a hősök nevei: Baksa Béni, Baksa Gábor, Barkaszi Béni, Barta Gábor, Barta Gyula, Békássy István, Fejes Lajos, Filep Ferenc, Hegedűs Bálint, Juhász József, Kis Sándor, Khun József, Kondor Péter, Kódus Ferenc, Kődöböcz Bertalan, Kődöböcz Béni, B. Kődöböcz Ferencz, M. Kődöböcz Ferencz, B. Kődöböcz János, F. Kődöböcz János, Kődöböcz József, Kődöböcz Lajos, Kődöböcz Károly, Kődöböcz Sándor, Nagy Béni, Nagy László, Nagy Péter, Rosenthál Izidor, Simon János, Simon József, Simon Lajos, Tóth Gábor, Tóth Pál, Tuba Mihály.

Az I. világháború áldozatainak emlékműve a somi templomkertben
(A szerző felvétele)

³⁷ Uo.

³⁸ Uo.

1918. november 16-án kikiáltották a Magyar Népköztársaságot.³⁹ Ezután természetesen még mindig akadtak királypártiak, legitimisták az országban, az ő táborukba sorolható a Somi Református Egyházközség is. Ezt bizonyítja az alábbi eset is. A debreceni református egyház presbitériumának 1918. november 25-én tartott rendkívüli közgyűlésén született 1450/1918. p. számú végzés értelmében a presbitérium 36 szavazattal 15 szavazat ellenében kimondta, hogy Dr. Baltazár Dezső püspök viselkedését a legteljesebb mértékben helyteleníti, elítéli, és hasonló határozathozatal végett a tiszántúli református egyházkerület egyházközségeit is megkeresi. Dr. Baltazár Dezső püspök ugyanis a református gyülekezeteknek írott körlevelében kiállt a királyság mellett akkor is, amikor már az egész ország a köztársasági államformát fogadta el.⁴⁰ A somi református presbitériumban is felolvasták a debreceni református egyház presbitériumának 1450/1918. p. számú végzését, amelyet a község presbitériuma teljes mértékben elítélt. Kinyilvánították, hogy „ezekben a baljós időkben midőn a magyar haza, s vele együtt a református egyház is az élet-halál elválasztó vonalán küzd a mindenfelől reánk támadó nemzetiségekkel, mély és igaz szomorúság fog el bennünket, hogy a debreczeni református presbitérium a maga nagyságát, vezetésre hivatottságát egy ilyen határozatban véli a kisebbeknek példát állítani, melyben személyes támadásával a gyűlölség és pártoskodás magvait igyekszik elhinteni, hogy egyházunkat a vészes időkben gyengítse, kipróbált, és szeretett vezetőjének önfeláldozó munkáját megbénítsa”⁴¹.

Az 1919. szeptember 10-én aláírt Saint-Germain-i egyezmény értelmében Kárpátalját s ezáltal Beregsomot is bekebelezte a Csehszlovák Köztársaság, amely nem sokat késlekedett azzal, hogy megpróbálják beolvasztani Kárpátalját.⁴² Azonban sok helyi intézmény nem csak, hogy nem ellenkezett, hanem önként csatlakozni kívánt a hasonló csehszlovák intézményekhez, mivelhogy a kárpátaljai reformátusok rá voltak kényszerülve, hogy az új állam keretei között megszervezzék magukat. A kárpátaljai református egyházmegyék közös bizottságának 1922. augusztus 16-án 50/922 szám alatt keltezett felhívása javasolta, hogy a Podkarpatska Ruszban lévő református egyházmegyék tömörüljenek egyházkerületté, illetve, hogy a megszerveződő „Kárpátaljai Református Egyházkerület” konventi és zsinati viszonylatban alkotó részévé lehessen a „Csehszlovákiai Magyar Református Egyetemes Egyháznak.” Sőt még azt is megemlítették, hogy Podkarpatska Rusz az egyházkerületté való átalakulást közigazgatási államsegéllyel is kész támogatni.⁴³ Azonban a csehszlovák állam hosszú ideig nem volt hajlandó elismerni a Kárpátaljai Református Egyházkerületet, s ott akadályozta-nehezítette annak működését, ahol csak tudta. A somi református presbitériumban is megvitatták a fent említett 50/1922 számú felhívást, és 1922. szeptember 3-án a presbitérium egyhangúan hozzájárult ahhoz, hogy a Podkarpatska Ruszban lévő református egyházmegyék

³⁹ Móricz Kálmán: Kárpátalja sorsfordulói. Budapest, 2001. 34.

⁴⁰ KRL, Jkv. 1918. december 15.

⁴¹ Uo.

⁴² Botlik József–Dupka György: Ez hát a hon. Budapest–Szeged, 1991. 23.

⁴³ A Beregsomi Református Egyház presbiteri jegyzőkönyve, 1911–1928. 1922. szeptember 3.

Kárpátaljai Református Egyházkerületté tömörüljenek, amely konventi és zsinati viszonylatban alkotó részévé válhatott a „Csehszlovákiai Magyar Református Egyetemes Egyháznak”.⁴⁴

Ekkor még a presbitérium tagjai nem tudhatták, hogy nemsokára igencsak meggyűlik a bajuk a csehszlovák kormánnyal, mivel a csehszlovák éra 18 éve alatt a kormány állandóan arra törekedett, hogy megnehezítse a kárpátaljai református egyházközségek mindennapjait. Az egyházat anyagilag alig-alig támogatta, amit jelentősen megsínylett a Somi Református Egyházközség is.⁴⁵ 1925. április 8-án a presbiteri gyűlés nagy perpatvarba torkollott, amikor is Mizsák Péter tiszteletes felemelte szavát a Csehszlovák Köztársaságnak a kárpátaljai református egyházakat elnyomó politikája ellen. Két presbiter, Deme Viktor és Fejes Norbert kérdőre vonták a tiszteletest, amiért az államot bírálta. Felszólították a lelkészt, hogy azonnal vonja vissza a kijelentését, miközben dicsőítették a csehszlovák államot, s felhívták a presbitérium és a tiszteletes figyelmét arra, hogy sokkal jobb helyzetben vannak, mint ha a Szovjetunió kötelékében élénének. Azonban a tiszteletesnek, s a többi presbiternek sem nyerte el a tetszését a két presbiter kijelentése, és az ülést feloszlatták.⁴⁶ Egy héttel később, 1925. április 15-én a presbitérium rendkívüli ülésén Mizsák Péter megvonta a bizalmat Deme Viktor és Fejes Norbert presbiterektől, s kérte a presbitériumot, hogy titkos szavazással döntsék el, hogy maradhatnak-e az illető személyek a tisztségükben, vagy helyt adnak a tiszteletes indítványának. A titkos szavazás eredményeként a presbitérium döntő többsége a tiszteletes mellé állt, így a két presbitert eltávolították tisztségükből.⁴⁷

A csehszlovák éra alatt a Somi Református Egyházközségben a viszontagságok ellenére fejlesztések is történtek. Az egyházkerületi közgyűlés 25/1930. számú határozatában kijelentette, hogy az építés alatt lévő villanytávvezeték mentén fekvő egyházi közösségek vezettessék be a villanyt a lelkészi és tanítói lakásokba. A somi református presbitérium 1931. április 6-án úgy határozott, hogy ha a községgel a villanyszerelő cég megkötö a megegyezést, a presbitérium is belátja ennek fontosságát, és a villanyt be fogja vezetetni.⁴⁸

1931. októberi 31-én, a Somi Református Egyházközség presbiteri gyűlésén a lelkész jelentette a presbitériumnak, hogy a „Morvaországi Boleslav-i villanyszerelő cég képviselője, ki e vonalon a villany belső felszerelésével meg van bízva, s a községgel már megkötötte a szerződést és kéri a presbitériumot, hogy a villany felszerelést, illetve bevezetést a lelkész és tanítói lakon, valamint az iskolába, ha szükségesnek és jónak találván úgy most erről hozzanak határozatot, s ha a bevezetés mellett döntenek határozzák meg, hogy minden lakásnál hány lámpát látnak szükségesnek, és a szerződést

---

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo. 1924. május 13.

⁴⁶ Uo. 1925. április 8.

⁴⁷ Uo. 1925. április 15.

⁴⁸ Uo. 1931. április 6.

kössék meg.”⁴⁹ A presbitérium szükségesnek találta a villany bevezetését a lelkész és tanítói lakba és a bevezetés mellett határozott. Azonban tekintettel úgy az egyház, mint a nép nehéz anyagi helyzetére, csak a legszükségesebb mennyiségű lámpa beszerelését engedhette meg. A lelkészlakba 6, a tanítói lakba 4, az iskolába 2, összesen 12 lámpa beszereléséről döntöttek 1160 korona értékben. Az összeg egyharmad részét kifizették az első számla benyújtása után. Az egyezség értelmében a fennmaradó összeget egy fél év alatt törlesztik majd.⁵⁰

A technikai újítások mellett tovább folytatódott az állam fellépése a nemzetiségiek és az egyház ellen. A Somi Református Egyházközség 1933. április 16-án tartott közgyűlése felháborodással vette tudomásul a kormány új törvénytervezetét az iskola államosításáról és kemény hangon bírálta az állam oktatáspolitikáját.⁵¹ Abban, hogy az egyház kiállt az érdekei mellett, nagy szerepe volt Mizsák Péternek. Talán a sok küzdés és idegeskedés, illetve az idő múlása is közrejátszott abban, hogy az 1934. július 20-i gyűlésen a tiszteletes egészségi állapotára hivatkozva bejelentette lemondását.⁵² Az esperes 820/1934. számú leiratának értelmében a nyugdíjba vonult Mizsák Péter helyét 1935 januárjától Illyés István csonkapapi református lelkész vette át, aki az új lelkipásztor megválasztásáig volt kihelyezve.⁵³

1935. április 9-én tartották meg a lelkészválasztó egyházközségi közgyűlést, amelyen titkos választással a 75 érvényes szavazatból 55 igennel 22 nem szavazat ellenében Rózsa Lajos munkácsi segédlelkészt választották meg az egyházközség vezetőjévé. A lelkészválasztó közgyűlésen részt vett az esperesi küldöttség is, amely felhívta az egybegyűlteket figyelmét, hogy a választás ellen 15 napon belül fellebbezést adhatnak be, amely akkor érvényes, ha az egyházközség legalább 10 szavazattal bíró tagja aláírja. Mivel fellebbezés nem történt, 1935. szeptember 29-én sor kerülhetett a lelkészbeiktató istentiszteletre.⁵⁴

Az újonnan beiktatott Rózsa Lajos tiszteletes az 1935. október 25-i gyűlésen közölte a presbitériummal, hogy a villanyszerelők a templomig már bevezették a villanyvezetéket, s indítványozta, hogy amennyiben tehetik, a templom belsejébe is vezessék be a villanyt, mivel sokszor hasznát vehetné a gyülekezet. A presbitérium szükségesnek tartotta a bevezetést, s elhatározta, hogy kapcsolatba lép az illetékes szervekkel.⁵⁵ Két hét elteltével sikerült bevezetni a villanyt a templom belsejébe.⁵⁶

1938. február 22-én a református közösség nagy fájdalomra, nagytiszteletű Mizsák Péter nyugdíjas református lelkész, aki a Somi Református Egyházban 40 éven keresztül

---

⁴⁹ Uo. 1931. október 31.

⁵⁰ Uo. 1931. október 31.

⁵¹ Uo. 1933. április 16.

⁵² Uo. 1934. július 20.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo. 1935. szeptember 29.

⁵⁵ Uo. 1935. október 25.

⁵⁶ Uo. 1935. november 10.

hivatalát kiváló kötelességtudással, odaadó buzgósággal és szakértelemmel nagy közmegelegedésre töltötte, elhalálozott.⁵⁷ A presbitérium fájdalmas szívvel vette tudomásul szeretett lelkészének halálát, „aki úgy, mint lelkész, úgy, mint ember hivatalos és magánéletében szeretetteljes modorával az egész gyülekezet szeretetét kiérdemelte.”⁵⁸

A bécsi döntés értelmében 1938. november 2-tól a csehszlovák uralom megszűnt és Kárpátalját, így Somot is újra Magyarországhoz csatolták. Az 1939. január 24-ei közgyűlésén az elnöklő lelkész a magyar himnusz eléneklése után megható imával nyitotta meg a gyűlést, amelyben hálát adott Istennek a 20 évi rabságból való szabadításáért. Kérte a presbitériumot, hogy Istennek kedves és tetsző életet éljenek, s a magyar hazának hasznos polgárai legyenek.⁵⁹

1939. szeptember 1-jén kitört a II. világháború. A község református gyülekezete az első világháborúnál is nehezebb anyagi helyzetbe került. Az egyház teljesen eladósodott, támogatást sehonnan nem kapott, hiszen az állam inkább a háborúra való felkészülésre költötte a pénzt. Magyarország 1941. június 27-i hadba lépése után a helyzet még rosszabbra fordult, a férfiak hadba vonulása miatt sokszor az asszonyok végeztek el a férfiak teendőit is.

A háború viszontagságai mellett természeti csapások is sújtották a falu lakosságát. 1942 februárjában a nagy hótakaróval és a rettentő hideggel kellett megvívni a harcot a lakosságnak. Ez év novemberében hastífusz járvány ütötte fel a fejét Somban és a környező falvakban.⁶⁰ Továbbá meg kellett küzdeni azokkal a spekulánsokkal, akik a háborús viszonyokat kihasználva szegény falusiakon szerettek volna meggazdagodni és az állam által megszabott ár többszörösét kérték portékáikért.⁶¹ A viszontagságok ellenére vigasz volt az a somiak számára, hogy számíthattak az állam segítségére. 1942. november 3-án Bereg vármegye alispánja elrendelte Beregsom egész lakosságának 3 évestől 60 éves korig való beoltását, amellyel meg tudták fékezni a járvány további terjedését.⁶² 1942-ben kellő eréllyel felléptek a zugkereskedők ellen. A Magyar Királyi Közellátási Miniszter 203/137/1942. számú rendelete értelmében megállapították az áruk maximális állami árát, amelytől nem volt szabad drágábban árulni, és utasították a csendőrséget, hogy fokozottan ellenőrizték a falvakban árusítókat.⁶³ „Somban Barta Lajos kocsmárost el is vitték a rendőrök, mert a nehéz háborús helyzetet kihasználva szeretett volna meggazdagodni, s mindent dupla áron adott, mint ahogy szabad lett volna.”⁶⁴

---

⁵⁷ Uo. 1938. február 22.; Adatközlő Balogh Margit somi lakos, szül. 1925.

⁵⁸ Uo. 1938. március 27.

⁵⁹ Uo. 1939. január 24.

⁶⁰ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban KTÁL), Fond 576., opisz 7., od. zb. 27., lap 15. 756/1942.

⁶¹ Adatközlő Istvánfi Margit somi lakos, szül. 1931.

⁶² KTÁL, Fond 576., opisz 7., od. zb. 27., lap 15. 756/1942.

⁶³ Uo. 8., od. zb. 26., lap 3. 4275/1942.

⁶⁴ Adatközlő Kődöböcz Gyula somi lakos, szül. 1936.

Ám ekkor még sem a község lakói, sem a Somi Református Egyházközség tagjai nem tudhatták, hogy a háború befejezése után mi vár rájuk.⁶⁵

1944. október 28-án a szovjet csapatok bekebelezték Kárpátalját Beregsommal együtt, s csak ezután kezdődtek az igazán nagy megpróbáltatások az itt élő magyarság számára.⁶⁶ Az egyház megtartó ereje felértékelődött a település életében, sokszor csak az összetartásnak köszönhetően maradhatott fenn a gyülekezet. Az egyház anyagi helyzete megrendült, olyannyira el volt adósodva, hogy még a felekezeti iskolát sem tudta önállóan fenntartani.

Az új politikai érában a hit, a nyelv és a hagyományok megtartásában kiemelt feladat hárult a református egyházra és papjaira.

---

⁶⁵ Adatközlő Kődöböcz József somi lakos, szül. 1928.

⁶⁶ Botlik József: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján, I. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok, 1918–45. Nyíregyháza, 2005. 365.